

Hágától Washingtonig – A magyar hivatalos statisztika kapcsolatai a nemzetközi szervezetekkel a kezdetektől 1947-ig

Rózsa Dávid,
a KSH Könyvtár főigazgató-
helyettese
E-mail: David.Rozsa@ksh.hu

A hivatalos magyar statisztika szinte születése pillanatától a nemzetközi statisztikai élet része volt. A hazai szakemberek már az első években részt vettek a nemzetközi tudományos diskurzusban; figyelemmel kísérték a külföldön zajló statisztikai munkát, és a külföld is figyelemmel kísérte a magyart. A kapcsolatok igen hamar kiépültek valamennyi fontosabb nemzetközi szervezettel. A cikk ezek alakulását tekinti át a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) fennállásának első nyolcvan évében.

TÁRGYSZÓ:
Statisztikatörténet.
Intézménytörténet.
Nemzetközi kapcsolatok.

DOI: 10.20311/stat2017.11-12.hu1067

A Földmívelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium statisztikai szakosztályának megalakulását megelőzte *Keleti Károlynak* a hivatalos statisztika szervezése tárgyában *Gorove István* miniszterhez intézett emlékirata. Ebben elsődleges fontosságot tulajdonított a nemzetközi kapcsolatok kiépítésének. „Az elfogadandó szervezetnek olyannak kell lenni, melynek életbeléptetésével a magyar statisztikai hivatal rögtön és egyenjogúan sorakozhatik a külföld hasonló legjobb intézeteihez, hogy az működésében mennyiségre nézve egyelőre talán csekély, de minőségre, tudományos becsre és használhatóságra nézve hasonló eredményeket tudjon felmutatni” – írta (*Bokor* [1896] 19. old.). Majd ekként folytatta: „A közlésben és földolgozásban pedig oly alapokból kell indulnia a magyar statisztikai hivatalnak, a minők külföldön nemcsak helyesnek bizonyultak, de általában el is fogadtattak; mert Magyarországnak nemcsak Ausztriával kell folyton érintkeznie, hanem egyenközűen kell haladnia a távolabb külfölddel is, különben statisztikai adatok összehasonlítása, mi valamely országnak megismerésére elkerülhetetlenül szükséges, merő lehetetlen, legalább soha nem tanulságos.” (*Bokor* [1896] 20. old.). Íme a nemzetközi összehasonlítások alapvetése 1867-ből. (És íme a KSH Könyvtár máig elevenen élő nemzetközi cserekapcsolatainak alapja: költségvetési tervezetében ugyanis Keleti a hazai szakemberek külföldi tapasztalatszerzésének, a nemzetközi konferenciák látogatásának fontossága mellett a külföldi évkönyvek, szakmonográfiák, folyóiratok beszerzésére is kitért.)

1. A hivatalos statisztika nemzetközi kapcsolatainak kiépülése és megszilárdulása

A hivatal a statisztikai kongresszusok révén kapcsolódott be a nemzetközi tudományos vérkeringésbe. Ezeket az összejöveteleket a belga *Adolphe Quetelet*¹ elképzelése alapján hívták össze két-háromévente 1855 óta. Gyakorlati céljuk – Keleti Károly és *Hunfalvy János* megfogalmazásában – az volt, hogy „a statisztikai adatok feljegyzésébe, gyűjtésébe és összeállításába a különböző államokban egységes eljárás

¹ Adolphe Quetelet (1796–1874) belga matematikus, statisztikus, demográfus, csillagász, meteorológus, író, a statisztikai módszerek társadalomtudományi alkalmazásának kezdeményezője, a morálistatisztika úttörője, a nemzetközi összehasonlító statisztika és a nemzetközi statisztikai kongresszusok atyja. Huszonnégy éves korától a belga tudományos akadémia tagja, 1832 és 1834 között elnöke volt. Keleti Károly a statisztika terén „küzködők közül egész fejjel kimagasló herosnak” tartotta, aki „nemcsak Belgiumé volt, ő a nemzetközi tudományé vala és általa mindnyájunké” (*Keleti* [1875] 3., 24. old.).

rást és rendszert hozzanak be” (*Keleti–Hunfalvy* [1873] 13. old.). 1857-ben Bécsben *Fényes Elek*, 1863-ban Berlinben *Weninger Vince* személyében magyar tudós is részt vett az eseményen, de mindkettő a Magyar Tudományos Akadémia küldötteként.

1. táblázat

A nemzetközi statisztikai kongresszusok főbb adatai
(fő)

A kongresszus sorszáma, helyszíne és időpontja	Résztevők létszáma		
	Hazai	Külföldi	Összesen
I. Brüsszel, 1853. szeptember 19–22.	88	65	153
II. Párizs, 1855. szeptember 10–15.	203	108	311
III. Bécs, 1857. augusztus 31. – szeptember 5.*	464	78	542
IV. London, 1860. július 16–21.	505	81	586
V. Berlin, 1863. szeptember 4–12.	350	127	477
VI. Firenze, 1867. szeptember 29. – október 5.	666	85	751
VII. Hága, 1869. szeptember 6–11.	372	116	488
VIII. Szentpétervár, 1872. augusztus 22–29.**	511	125	636
IX. Budapest, 1876. augusztus 29. – szeptember 11.	267	175	442

* *Brown* [1858] 10. old. szerint csak 487-en vettek részt a kongresszuson, közülük 427-en belföldről, 370-en Bécsből.

** A helyi időszámítás szerint 1872. augusztus 10–17. Az általában jól tájékozott *Ernst Mischler* (1857–1912) a hivatalos statisztika történetét feldolgozó kézikönyvében (*Mischler* [1892] 286. old.) 360 hazai és 128 külföldi, összesen tehát 488 küldöttet említ. (Ezt az adatot vette át *Nixon* [1960] 6–7. old. is.) Ennek forrásértéke különösen annak fényében kérdéses, hogy csak négy szentpétervári szekcióról van tudomása (*Mischler* [1892] 288. old.), holott más, egymástól függetlenül keletkezett források szerint öt ülésezett.

Megjegyzés. Köszönöm *Horváth Balázs*nak a táblázat összeállításához nyújtott segítségét.

Forrás: Saját szerkesztés *Brian* [1990], *Brown* [1854] 93. old., [1858] 16. old., [1864] 195. old., [1868] 11. old., [1869] 391. old., [1872] 431. old., *Hammack* [1861] 7. old., *Keleti–Hunfalvy* [1873] 4. old., *Levi* [1856] 1. old., *Mischler* [1892] 286. old. és *Mouat* [1876] 628. old. alapján.

A magyar hivatalos statisztikát első ízben az 1869-es hágai kongresszuson képviselte Keleti és Hunfalvy. Az értekezleten a porosz *Ernst Engel*² javaslatára döntés született az összehasonlító nemzetközi statisztika megteremtéséről. Ennek keretében huszonnégy nagy témakör kidolgozásával bízták meg az egyes hivatalokat. A magyar szakemberekre a szövezes statisztika összeállításának, módszertana kidolgozá-

² Ernst Engel (1821–1896) német statisztikus, közgazdász, 1850 és 1858 között a szász, 1860-tól *Bismarck*kal való 1882-es összekülönbözéséig a porosz statisztikai hivatal vezetője, 1867 és 1870 között a porosz parlament tagja. Többek között a népszámlálás módszertanával, a háztartások fogyasztásának mérésével és iparstatisztikával foglalkozott (*Blenck* [1897]). Keleti Károly értékelése szerint Quetelet halála után a „talán legkitűnőbb statisztikus” volt (*Keleti* [1875] 21. old.).

sának feladata jutott. Ez tekinthető a hazai statisztika első komoly nemzetközi elismerésének. (Többek között erre hivatkozva szorgalmazhatta Keleti a statisztikai osztály önálló hivatallá emelését, ami 1871-ben be is következett.) A történeti hűség kedvéért megjegyzendő, hogy a szőlészeti statisztika bortermelésre vonatkozó adatfelvételét meg kellett ismételni, mivel első alkalommal a becült érték mindössze tíz százalékát kapták eredményként. Ráadásul a külföldi adatok sem érkeztek meg soha. Ahogy Keleti Károly fogalmazott: „A kölcsönös adatszolgáltatás az egyes fejezetekre nézve korán sem foly oly bőségesen, mint az illető fejezet vállalkozója óhajtja. Ennek pedig természetes oka a statistikának az egyes országok szerint különböző állapotában keresendő.” (Keleti [1874] 7. old.) Végül csak a Magyarországgal foglalkozó kötet jelenhetett meg 1875-ben. Rögzítsük: a „Magyarország szőlészeti statistikája 1860–1873” (franciául *Viticulture de la Hongrie 1860–1873*) című kiadvánnyal teljesítette a hivatalos statisztikai szolgálat első nemzetközi kötelezettségét.

A Hágában meghozott döntés értelmében a következő, szentpétervári kongresszust 1871-ben kellett volna megtartani, ám a cári kormány egy évvel elhalasztotta a szervezést. A végül 1872 augusztusában összeült értekezleten 636 küldött jelent meg, csak Oroszországból 511 fő. Az európai országokon kívül az Egyesült Államok, Brazília, Costa Rica, Egyiptom és Japán is képviseltette magát. Magyarországról – Keleti és Hunfalvy mellett – még hatan vettek részt nem hivatalos küldötként. Közük volt *Kőrösy József*, a fővárosi statisztikai hivatal vezetője, aki az előtanácskozások során berlini kollégájával együtt megbízást kapott az összehasonlító nagyvárosi statisztika módszertanának kidolgozására. A kongresszus *Pjotr Szemjonov*³ elnöklétével ekkor felállított állandó bizottságában első ízben Keleti és Kőrösy képviselte Magyarországot. A szakmai kérdéseket később öt szekcióban vitatták meg; a legfontosabb eredmények a népszámlálási szekcióban születtek, ahol egyebek mellett megfogalmazták a tényleges, a letelepedett és a törvényszerű népesség definícióját, továbbá arról is határoztak, hogy a censusokat a 0-val végződő években, lehetőleg egy nap alatt, de legalábbis valamely eszmei időpontra vonatkozóan, egyéni számlálólapokat alkalmazva kell végrehajtani (Keleti–Hunfalvy [1873]).

Szentpéterváron (majd ezt megerősítendő az állandó bizottság következő évi bécsi ülésén) született döntés arról is, hogy a következő, 1876-os kilencedik nemzetközi összejövetelt Budapest rendezheti meg. A magyar főváros a függetlenségének századik évfordulójára készülő Egyesült Államokat, valamint Svájcot utasította maga mögé. Ebben felettébb fontos szerepet játszott Quetelet, „ő mutatván ki fényes eloquentiával, mennyi teendője van még a kongressusoknak Európában s hogy annak egyik polgárosodott országában kell keresniök a székhelyet, nemcsak a jövő kongressus, de az azt követő állandó bizottsági elnökség számára is, ha szakítani nem

³ Pjotr Petrovics Szemjonov-Tan-Sanszkij (1827–1914) orosz földrajztudós, felfedező, statisztikus, botanikus, entomológus, az orosz hivatalos statisztika vezetője 1864 és 1891 között. Fáradhatatlan munkálkodásának köszönhetően valósulhatott meg az első oroszországi népszámlálás 1897-ben.

akarván hagyományukkal, új térre sodortatják magukat, mielőtt a kezökre bízottat teljesen megművelték volna” (*Keleti* [1875] 23. old.).

Az 1876-os budapesti kongresszus a Balkánon kirobbant törökellenes felkelések és az érlelődő újabb orosz–török háború árnyékában zajlott, de – szemben a néhány hónappal későbbi állapotokkal, amikor mindent „az európai hadi készülődések általános zavara” uralt – még „volt elég higgadság a tudósokban, s elég nyugalom az összes európai mivelt államokban arra, hogy politikai okok épen nem gátolták a IX-ik nemzetközi statisztikai kongresszus szerencsés és sikeres lefolyását” (*Vasárnapi Ujság* [1876b] 754. old.). Az első résztvevők augusztus 29-én érkeztek vonaton és gőzhajón. A vendégeket Vácott *Greguss Ágost*, Hunfalvy Pál és Körösy József, Budapesten *Kamermayer Károly* polgármester és *Keleti Károly* fogadta. A fővárosi sajtó kitüntetett érdeklődéssel kísérte a rendezvényt (és a szeptember 4-én megnyitott östörténelmi és embertani kongresszust). „E megtiszteltetés jelentőségét éreznie kell minden művelt magyarnak. Nyomunk már valamit a latban a világ előtt szaktudomány dolgában is” – jegyezte meg a *Vasárnapi Ujság* publicistája (*Borostyáni* [1876a] 570. old.). Ugyanő egy későbbi cikkében így írt a résztvevők számára szervezett hajókirándulásról: „A földézet szinte szűkké vált a nemzetközi társaság befogadására. Ott voltak mindannyian, kik a kongresszus büszkeségét képezik: *Farr*⁴ és *Levasseur*,⁵ *Block*⁶ és *Correnti*,⁷ *Gneist*⁸ és *Semenow*, *Stein*⁹ és *Yvernès*¹⁰ – francziák, németek, angolok, oroszok, svéddek, olaszok, belgák, osztrákok, dánok, spanyolok s hollandok vegyesen. Egy darab Európa egy földézet keskeny területén.” (*Borostyáni* [1876b]).

A kongresszus hivatalos értesítője *Greguss Ágost* szerkesztésében látott napvilágot augusztus 30-án. Ugyanekkor tanácskozott első ízben az állandó bizottság, majd a tagok előkészítő ülésen vettek részt. A másnapi ankéton a különböző államok összehasonlító népességi adatairól, az európai polgári és kereskedelmi törvénykezésről,

⁴ William Farr (1807–1883) angol epidemiológus, az egészségügyi statisztika egyik megalapítója, *John Snow* (1813–1858) munkatársaként a kolera terjedésének kutatója, 1855-től a Királyi Természettudományos Társaság (Royal Society) tagja.

⁵ Pierre Émile Levasseur (1828–1911) francia közgazdász, történész, földrajztudós, statisztikus, 1871-től *Henri Baudrillart* (1821–1892) utódként a Collège de France oktatója, az IIS ([Institut international de statistique] vagy 1948-ig nem hivatalosan ISI [International Statistical Institute – Nemzetközi Statisztikai Intézet]) alapító tagja, 1885-től haláláig alelnöke, 1894-től a Svéd Királyi Tudományos Akadémia tagja, a Francia Földrajzi Társaság (Société de géographie) tiszteletbeli elnöke, a Párizsi Statisztikai Társaság (Société de statistique de Paris) elnöke. A gazdaságföldrajz egyik első nagyhatású művelője.

⁶ Maurice Block (1816–1901) porosz születésű francia statisztikus, közgazdász, 1856-tól haláláig a politikai gazdaságtani és statisztikai évkönyv, a *L'Annuaire de l'économie politique et de la statistique* szerkesztője. A budapesti kongresszuson Japán delegáltjaként vett részt.

⁷ Cesare Correnti (1815–1888) olasz államférfi, 1867-ben, majd 1869 és 1872 között hazája oktatásügyi minisztere.

⁸ Rudolf von Gneist (1816–1895) porosz jogtudós, politikus. Főként alkotmányjoggal és -történettel foglalkozott.

⁹ Lorenz von Stein (1815–1890) német államjogtudós, szociológus és nemzetgazdász, a közigazgatástudomány előfutára, a „társadalmi mozgalom” terminus megalkotója. 1855 és 1885 között a bécsi egyetemen oktatott politikai gazdaságtant.

¹⁰ Émile Yvernès (1830–1899) francia jogtudós, statisztikus, az igazságügy-minisztérium statisztikai részlegének és bűnügyi nyilvántartásainak vezetője. A morálstatisztika kiemelkedő művelője volt.

a takarékpénztárakról, a nemzetközi tengeri hajózásról és az első japán statisztikai összegzésről hangzottak el referátumok. Kőrösy negyvenegy nagyváros összehasonlító statisztikáját prezentálta, míg Keleti az erdészeti és a szőlőművelési statisztikáról beszélt. A szeptember 1-jei ünnepélyes megnyitónak az Akadémia díszterme adott otthont *József főherceg*, *Wenckheim Béla* a király személye körüli miniszter (volt miniszterelnök), *Perczel Béla* igazságügyi-, *Szende Béla* honvédelmi és *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter, valamint *Haynald Lajos* kalocsai érsek és *Hollán Ernő* tábornok (volt honvédelmi államtitkár) jelenlétében. A köszöntőket a statisztikatudomány nemrég elhunyt nagyjairól (többek között Quetelet-ről és Fényes Elekről) megemlékező beszédek követték. A kongresszusok történetében először grafikonokat, térképeket és statisztikai műveket kiállító tárlat kísérte a rendezvényt a képzőművészeti társulat helyiségeiben. Ennek gondozása és katalógusának összeállítása a híres utazóra és geográfusra, *Déchy Mór*ra hárult (*Vasárnapi Ujság* [1876a]). A *Fővárosi Lapok* tudósítója szerint „magokat a kongresszus tagjait is meglepte az anyag bősége és érdekes volta, a kiállítás disze és célszerű berendezése által” (*Fővárosi Lapok* [1876]).

A következő egy hétben hat szakosztályban és a plenáris üléseken zajlottak a megbeszélések. Az első szekciót a statisztika- és a népesedélméletnek szentelték a következő témákkal: a statisztika oktatása az elemi és a középiskolai, valamint a felsőfokú képzésben; a halandósági táblák szerkesztésének egzakt módszerei; a nagyvárosok népmozgalmáról készítendő rendszeres közlemények szerkezete, összehasonlíthatóvá tétele. A második szekcióban az igazságügyi, a harmadikban az orvosi és a közegészségügyi statisztika került napirendre, az utóbbiban a járványos betegségek nemzetközi statisztikájáról, a koleráról, valamint a fürdő- és ásványvíz-statisztikáról szóló blokkal. A negyedik csoportot a mezőgazdasági és az erdészeti kérdéskörök (az agrárstatisztika, az erdőstatisztika és a mezőgazdasági meteorológia) alkották. A kettébontott gazdaságstatisztikai szekcióban valóságos tématorlódással kellett szembesülniük a résztvevőknek: szó esett a nemzeti ipar helyzetéről, a munkavégzés közben bekövetkezett balesetokról, halálesetokról és az ezek elkerülése érdekében meghozandó intézkedésekről, az egyesületi és a vállalati statisztikáról, a vagyonmérlegek és a külkereskedelmi táblák szerkesztésének gyakorlatáról, a vasúti és a belkereskedelmi statisztikáról, végül a nagyvárosok pénzügyeinek statisztikájáról. Ezt az ambiciózus (kevésbé visszafogott jelzővel: zsúfolt) programot – a szervezők érdemeinek elismerése mellett – viszonylag sok bírálat érte, hiszen a rendelkezésre álló időben képtelenség volt valamennyi felvetett problémát kimerítően megtárgyalni. A kritikusok azzal is tisztában voltak ugyanakkor, hogy az efféle gigantikus rendezvénysorozatok természetes velejárója, hogy elődeiktől örökölnék és utódaiakra hagyományoznak megoldatlan kérdéseket (*Mouat* [1876] 633–634. old.).

Az 1870-es évek végére a nemzetközi statisztikai kongresszusok rendszere – nem kis részben a francia–német politikai ellentétek miatt – válságba jutott, az állandó

bizottság 1878 után már nem is ülésezett. Az alapvető szakmai problémákat a szentpétervári főszervező, *Szemjonov* a következőkben állapította meg: a kongresszusok nemzetközisége erősen megkérdőjelezhető, amíg a résztvevők túlnyomó többsége a szervező országból érkezik, és a felvetett témák kizárólag a szintén hazai szervezőbizottságtól függenek; a statisztikai módszertani ajánlásokat nem előzik meg az egyes nemzetek gazdasági-társadalmi sajátosságait feltérképező vizsgálatok; nincs folyamatosság a kongresszusok munkájában; nem áll rendelkezésre információ a nemzetközi határozatokban foglaltak alkalmazásáról. Hasonló jelenségekre hívta fel a figyelmet *Frederic J. Mouat*,¹¹ az LSS (Statistical Society of London – Londoni Statisztikai Társaság) külügyi titkára a budapesti konferencia után készített jelentésében (*Mouat* [1876] 631–633. old.).

Az LSS 1884-ben kongresszussal készült megünnepelni alapításának félévszázados évfordulóját, és ebből az alkalomból javaslatot kívánt tenni egy nemzetközi statisztikai társaság létrehozására is. Az eseményt a következő esztendőre halasztották ugyan, de az eredeti elképzelésről nem mondtak le. (Sőt, a téma a Párizsi Statisztikai Társaság közvetlenül ezt megelőző huszonötödik jubileumi konferenciáján is napirendre került.) Az 1885. június 22–24-ei tanácskozáson tizenkét ország képviselői jelentek meg (a németek távol maradtak). Vitaindító előadásában az osztrák *Neumann-Spallart*¹² a szabad, hivatali kötelemektől mentes szervezeti forma, de a hivatalos és az akadémiai statisztikában is vezető szerepet játszó tagság mellett érvelt. Ennek jegyében hozta létre huszonkét alapító tag (köztük három magyar: Keleti, Körösy és Hunfalvy) az IIS-t mint nem hivatalos tudományos szervezetet (*Nixon* [1960] 11–16. old.). Az Osztrák Központi Statisztikai Bizottság elnöke, *Inama-Sternegg*¹³ azon javaslatát, hogy az intézetben belül állítsanak fel külön testületet a hivatalos statisztikával foglalkozók számára az egyes kormányoknak szóló ajánlások kidolgozása céljából, nem szavazták meg.¹⁴

¹¹ Frederic J. Mouat (1816–1897) brit kutatóorvos, kémikus, az első urdu nyelvű anatómiai atlasz megalkotója, az indiai egészségügyi és börtönreform szorgalmazója. 1890 és 1892 között betöltötte az 1887-ben RSS-sé (Royal Statistical Society – Királyi Statisztikai Társaság) átnevezett statisztikai tudományos testület elnöki posztját.

¹² Franz Xaver von Neumann-Spallart (1837–1888) osztrák közgazdász, statisztikus, a bécsi egyetem professzora, az Osztrák Császári és Királyi Központi Statisztikai Bizottság tagja, az IIS alapító tagja, 1885-től haláláig alelnöke. 1886-ban a Szentpétervári Birodalmi Tudományos Akadémia levelező tagjává választották (*Nixon* [1960] 160. old.).

¹³ Karl Theodor von Inama-Sternegg (1843–1908) osztrák államtudós, statisztikus, gazdaságtörténész, 1881-től az osztrák hivatalos statisztika vezetője. Irányította az 1880-as, az 1890-es és az 1900-as osztrák népszámlálást, valamint 1895-től a migrációs adatgyűjtéseket. Az IIS alapító tagja, 1899-től haláláig elnöke volt. Tanított Innsbruckban, Prágában és Bécsben, díszdoktorává avatta a Cambridge-i, a Csernyivci és a Krakói Egyetem. 1877-ben a bécsi tudományos akadémia levelező, 1899-ben rendes tagja lett (*Juraschek* [1909], *Nixon* [1960] 159. old.).

¹⁴ Az IAOS (International Association for Official Statistics – Hivatalos Statisztika Nemzetközi Társasága) végül 1985-ben jött létre az intézet kebelében a KSH akkori elnöke, *Nyitrai Ferenéné* javaslatára (*Szilágyi* [2012] 738. old.).

2. táblázat

Az IIS 1887 és 1947 között megrendezett világkonferenciáinak főbb adatai
(fő)

A konferencia sorszáma, helyszíne és időpontja	A résztvevők létszáma	
	az IIS tagjai közül	összesen
I. Róma, 1887. április 12–16.	56	92
II. Párizs, 1889. szeptember 2–6.	39	66
III. Bécs, 1891. szeptember 28. – október 3.	62	81
IV. Chicago, 1893. szeptember 11–15.	22	79
V. Bern, 1895. augusztus 26–31.	46	106
VI. Szentpétervár, 1897. augusztus 30. – szeptember 4.	46	94
VII. Krisztiánia (Oslo), 1899. szeptember 1–9.	35	108
VIII. Budapest, 1901. szeptember 29. – október 4.	59	138
IX. Berlin, 1903. szeptember 21–25.	80	245
X. London, 1905. július 31. – augusztus 4.	65	97
XI. Koppenhága, 1907. augusztus 26–31.	69	100
XII. Párizs, 1909. július 4–10.	80	149
XIII. Hága, 1911. szeptember 4–8.	72	125
XIV. Bécs, 1913. szeptember 9–13.	80	166
XV. Brüsszel, 1923. október 1–6.	55	119
XVI. Róma, 1925. szeptember 26. – október 2.	68	203
XVII. Kairó, 1927. december 29. – 1928. január 5.	60	162
XVIII. Varsó, 1929. augusztus 21–24.	58	169
XIX. Tokió, 1930. szeptember 15–25.	42	157
XX. Madrid, 1931. szeptember 14–20.	51	123
XXI. Mexikóváros, 1933. október 11–14.	38	95
XXII. London, 1934. április 16–20.	75	113
XXIII. Athén, 1936. szeptember 28. – október 1.	71	126
XXIV. Prága, 1938. szeptember 12–13.*	52	145
XXV. Washington, 1947. szeptember 6–18.	43	614

* A konferencia az eredeti tervek szerint szeptember 17-én zárult volna, de a politikai helyzet miatt már a második napon berekesztették.

Forrás: Saját szerkesztés Nixon [1960] 187. old. és a konferenciák kötetei alapján.

A magyar kormány *Láng Lajos* által tolmácsolt meghívását elfogadva, hivatalos statisztikánk újabb nemzetközi elismeréseként 1901-ben Budapesten rendezték meg az IIS nyolcadik konferenciáját, amelyen a korábbiaknál sokkal több, százharmincnegyzolc szakember jelent meg. A szeptember 29-ei ünnepi megnyitó helye ezúttal a

főrendiház ülésterme volt.¹⁵ A díszelnöki pozíciót *Hegedüs Sándor* kereskedelemügyi miniszter vállalta el; mellette Inama-Sternegg és a szervezőbizottság elnöke, Láng Lajos foglalt helyet, aki az év elején fiatalon elhunyt *Jekelfalussy Józseftől* vette át a feladatot (*Budapesti Hírlap* [1901a]). A következő napok szaktanácskozásai három szekcióban folytak: a demográfiai, a közgazdasági, valamint a jogi és közigazgatási. Az átfogó témájú előadásokat plenáris ülések keretében tárgyalták. A kongresszus egyik legnagyobb visszhangot kiváltott bejelentése Kőrösy Józsefhez fűződik, aki Hegedüs miniszter támogatásával az 1900-as népszámlálások adataiból kívánt világtatlaszt szerkeszteni. A közel ötven előadásból tizennégyet tartottak magyarok, akik közül Kőrösynek a főváros termékenységi viszonyairól tartott referátuma váltotta ki a legnagyobb szakmai elismerést (*Budapesti Hírlap* [1901b] 10. old.). Ugyanő még egy, a részvénytársaságok számbavételét taglaló előadással is jelentkezett. A további magyar felszólalók közül *Bedő Albert* az erdészeti statisztikáról, *Chyzer Kornél* az elmebeteg statisztikájáról, *Fellner Frigyes* a nemzeti vagyon becsléséről, *Hegyeshalmy Lajos* az 1899-es országos iparstatisztikai felvételek módszertanáról, *Hennyey Vilmos* postaigazgató a magyar postastatisztika szervezetéről, *Mandelló Gyula* a mezőgazdasági fizetésekéről, *Ráth Zoltán* a házas termékenységről, valamint az 1900-ban újjászervezett hazai bűnügyi statisztikáról, *Szterényi József* a magyar iparpolitikáról, *Thirring Gusztáv* a nemzetközi vándorlási statisztikáról, *Vargha Gyula* az egyes országok külkereskedelmi forgalma összehasonlításának problémáiról, *Vizaknai Antal* a századfordulós népszámlálásokban tükröződő társadalmi-gazdasági viszonyokról beszélt (*Szabó* [1942] 44–45. old.).

Az első világháború előtt az IIS-éihez hasonló nagyságrendű nemzetközi összejövetelek voltak a közegészségügyi és demográfiai kongresszusok, amelyekből 1878 és 1913 között tizenhárom rendeztek. Jóllehet, ezeken a rendezvényeken a témák töredéke volt csupán statisztikai vagy demográfiai vonatkozású, így is figyelemre méltó mennyiségben tárgyaltak népességtörténeti, módszertani vagy akár a testi-szellemi fogatkozásokkal kapcsolatos kérdésköröket. Keleti Károly és Kőrösy József már az első, a világkiállítást kísérő párizsi értekezleten is jelen volt (nota bene, előbbi emellett a szintén itt ülésező Nemzetközi Statisztikai Kongresszusok Állandó Bizottságát is elnökölte). Ismét a magyar tudományosság elismerését mutatja, hogy az 1891-es londoni összejövetelen Chicagóval szemben Budapestnek ítélték a következő nemzetközi demográfiai kongresszus rendezési jogát. Az 1894 szeptemberében *Ferenc József* védnöksége alatt lebonyolított eseményen huszonhat szakosztályban összesen nyolcszázhatvanhét előadás hangzott el. A kongresszus rendes tagjainak névjegyzékén 2239 személy szerepel, a női tagok száma 312 (*Gerlóczy* [1895] 172–236. old., *Kármán* [1969] 177–184. old.).

¹⁵ A kongresszusról több téves információt közölt a sajtó. A *Budapesti Hírlap* a résztvevők számát becsülte kétszáz före (*Budapesti Hírlap* [1901a] 6. old.), a *Pesti Napló* a nyitótülszt helyezte át a Földtani Intézetbe (*Pesti Napló* [1901] 3. old.).

2. A két világháború között

Az első világháború után, 1919. június 28-án életre hívott Nemzetek Szövetsége első teendői közé tartozott, hogy konferenciát hívjon össze Londonba a nemzetközi statisztikai együttműködés kereteinek kialakításáról. Emellett az is deklarált célja volt, hogy a munkájához szükséges adatok összegyűjtése érdekében saját statisztikai szervezetet építsen ki. Miután 1920 elején a szervezet végrehajtó testülete, a négy állandó és négy ideiglenes taggal rendelkező Tanács is megalakult, létrehozták a Nemzetközi Statisztikai Bizottságot, amelynek első, párizsi ülésére 1920 októberében került sor (*Nixon* [1960] 27–28. old.). A testület a későbbiekben a csatlakozott országok nemzeti hivatalait adatszolgáltatásra kötelezte. Ezekből állította össze nagyszámú publikációját, köztük a Nemzetközi statisztikai évkönyvet. Feladatának tekintette a statisztikai módszerek, fogalmak és gyakorlat egységesítését. Magyarország – amely 1922 és 1939 között volt a Nemzetek Szövetségének tagja – szintén részt vett ebben a munkában. 1927-ben határozta el a világgazdasági konferencia az egységes vámtarifa kidolgozását. Ennek céljából öttagú bizottságot hoztak létre, amely a Magyarországon alkalmazott csoportosításokat találta a legmegfelelőbbnek. Az általa kialakított vámtarifaosztályozási rendszer a magyarral igen sok rokon vonást mutatott.

1928 novemberében–decemberében Genfben két és fél hetes értekezletet tartott negyven állam száznegyven statisztikusa. A magyar kormány részéről a KSH aligazgatója, *Konkoly Thege Gyula* vett részt az eseményen, amelyen döntöttek a külkereskedelmi, a foglalkozási, a mezőgazdasági és az iparstatisztika fogalmainak és módszereinek egységesítéséről, a kimutatások azonos időszakra vonatkozó elkészítéséről és kicseréléséről. Ez a statisztika genfi konvenciója (a XIX–XX. század folyamán több azonos elnevezésű egyezmény is született ettől teljesen eltérő témákban). A konvenciót aláíró országok egy-egy küldöttet delegálhattak abba a szakértői bizottságba, amely az egységesítési folyamatot volt hivatva felügyelni. A magyar statisztikai rendszer és praxis összehasonlítását a genfi ajánlásokkal igen hamar elvégezték. *Konkoly Thege* a *Magyar Statisztikai Szemle* 1929. szeptemberi számában ismertette a vizsgálat eredményét. Konklúziója: „Magyarországnak azokat a gazdaságstatisztikáit, amelyek a termelésnek, iparnak vagy forgalomnak oly ágazataira vonatkoznak, amelyeknek az országban jelentős szerepük van, legfeljebb csak kiegészíteni kell, lényegesebb módosításuk úgyszólván nem is jöhet szóba.” Végső soron megállapítható, hogy „Magyarország – mint minden tudomány terén – még a statisztika terén is Nyugat-Európának oly bástyájává lett, mint amilyen volt a harc terén a középkorban” (*Konkoly Thege* [1929] 1007–1008. old.).

Gyümölcsöző kapcsolat alakult ki a KSH és az 1905-ben megalapított IIA (Institut international d’agriculture – Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet) között is. A nemzetközi agrárstatisztikát tárgyaló közgyűléseken a magyar hivatalos statisztika képviselője mindig jelen volt. Magyarország azon negyvenhat állam közé tartozott,

amely elfogadta és végrehajtotta az intézetnek az azonos módszerekkel végrehajtandó agrárcenzusokról szóló 1928. októberi határozatát. Az IIA megbízásából készítette el Konkoly Thege 1928-ban a magyar mezőgazdasági statisztika szervezetéről szóló „La statistique agricole en Hongrie” című munkáját (*Konkoly Thege* [1937] 253. old., *Révfalvi* [1998] 110. old.).

A két világháború között a nemzetközi statisztikai életben sokáig elsősorban a gazdasági kérdések álltak előtérben. Az érdeklődés az 1920-as évek második felében fordult a népesedési problémák felé. Ez vezetett 1928-ban a mai IUSSP (International Union for the Scientific Study of Population – Nemzetközi Népeségtudományi Unió), akkor még International Union for the Scientific Investigation of Population Problems (L’Union internationale pour l’étude scientifique des problèmes de population) elnevezésű elődjének létrejöttéhez. Ennek 1947-ig nem lehettek egyéni tagjai; az egyesületi tevékenységet az egyes nemzeti csoportokon belül folytatták. Az unió munkájába 1936-ban kapcsolódott be a *Balás Károly, Elekes Dezső, Kovács Alajos, Schneller Károly, Szél Tivadar* és *Thirring Lajos* által a Magyar Statisztikai Társaságon belül megalapított csoport (*Révfalvi* [1998] 114. old., *Thirring* [1958] 314–315. old.), amelynek tevékenységét Thirring Lajos foglalta össze máig kiadatlan visszaemlékezéseiben (*Thirring* [1978] 56–61. old.).

Az IIS taglistáján is folyamatosan gyarapodott a hazai nevek száma. 1929-ben nyolcan viselték a tiszteletbeli tag címet, köztük egy magyar: *Földes Béla*. A rendes tagok közül ugyanebben az évben heten, 1938-ban már kilencen voltak magyarok (*Nixon* [1960] 185. old., *Révfalvi* [1998] 108. old.).¹⁶

3. táblázat

Az IIS 1885 és 1939 között megválasztott magyar tagjai a választás éve szerint

Választás éve	Az IIS tagja	Választás éve	Az IIS tagja
1885	Hunfalvy János, Jekelfalussy József, Kautz Gyula, Keleti Károly, Körösy József, Láng Lajos	1924	Buday László
1886	Földes Béla, Meltzl Oszkár	1925	Szabóky Alajos
1901	Mandelló Gyula, Vargha Gyula	1927	Kovács Alajos
1902	Ráth Zoltán	1929	Illyefalvi I. Lajos
1903	Thirring Gusztáv	1933	Kenéz Béla
1905	Vizaknai Antal	1935	Laky Dezső
1909	Fellner Frigyes	1937	Konkoly Thege Gyula
1913	Teleszky János	1939	Dobrovits Sándor

Forrás: Saját szerkesztés *Stemerdink* [2003] alapján.

¹⁶ Eddig egyébként hetvennégy magyar statisztikust választottak az intézet tagjává, ami a valaha volt teljes taglétszám közel 2 százalékát jelenti (*Stemerdink* [2003] 84. old., *Szilágyi* [2012] 733. old.).

Bár az egész világot foglalkoztató események a megelőző évtizedekben sem hagyták érintetlenül a nemzetközi tudományos tanácskozások hangulatát és lefolyását, az 1930-as évek második felében ennek új dimenzióival ismerkedhettek meg a kutatói közösség tagjai. Az 1935. augusztus 26. és szeptember 1. közötti berlini népességtudományi kongresszust – az egy évvel később megrendezett nyári olimpiai játékoknál nyilván jóval kisebb mértékben, de – igyekezett propagandacélokra felhasználni a nemzetiszocialista rezsim. A rendezvényt „tüntető támogatásban részesítették”, az ünnepélyes megnyitót „az egykori thüringiai miniszter és purifikátor, a rendkívül nagy erkölcsi súllyal rendelkező Frick belügyminiszter” tartotta, és a „vezényszószzerűen felzengő üdvkiáltások” hatása alól még a „nagy rivális nemzet fia”, a többszörös francia miniszter, *Adolphe Landry* sem tudta kivonni magát (*Schneller* [1936] 3. old.). Az IIS 1938. szeptemberi prágai ülészaka fél évvel az Anschluss után, a német fenyegetés rémétől kísértve már be sem tudta teljesíteni küldetését: a tekintélyes létszámú, a hivatalos és az egyetemi statisztika jeles képviselőit felvonultató magyar küldöttség például „a viszonyok kedvezőtlen alakulása következtében” a legelső tanácskozási nap végén hazautazott, majd másnap be is rekesztették a kongresszust (*Magyar Statisztikai Szemle* [1938] 854. old.). A nemzetközi statisztikai kapcsolatokban 1938 után hosszú szünet következett.

3. A „statisztikai elsötétítés” után

Mike Gyula második világháború utáni leírásából tudjuk, hogy a KSH-ban az emberveszteségek, az anyagi és az épületkárok ellenére már 1945 tavaszán újraindult a szakmai munka (*Mike* [1947] 54. old.). Majd 1947 szeptemberében, az „évtizedes statisztikai elsötétítés” végén az Elekes Dezső KSH-elnökből és *Bene Lajos* székesfővárosi statisztikai hivatali vezetőből álló kétfős magyar statisztikusküldöttség is megjelent az IIS washingtoni ülészakán, az első nemzetközi konferencián, amelyet 1938 óta megtartottak. A rendezvény rekordszámú, hatszáztizennégy statisztikus részvételével zajlott le, akik ötvenöt országból érkeztek. Egyidejűleg az ENSZ Statisztikai Világkongresszusára és féltucatnyi más szervezet (egyebek mellett az Ökonometriai Társaság, az Amerikai Statisztikai Társaság és a Nemzetközi Népeségtudományi Unió) ülésére is sor került. Ezen a kora őszi konferenciasorozaton döntött el, hogy az IIS a „statisztika nemzetközi akadémijává”, elsődlegesen tudományos szervezetté válik, és egyéb funkcióit a hivatalos szervezetekre ruházza át. Ekkor vezették be a rendes és a tiszteletbeli tagság mellé a hivatalvezetők számára az ex officio tagság intézményét. (Nem mellékesen: ez még Thirring Gusztáv ötlete volt 1928-ból.) A magyar szakemberek Washingtonban, az amerikai statisztikai intézet

géptermeiben ismerkedtek meg az IBM (International Business Machines) által kifejlesztett új típusú feldolgozó masinákkal (*Elekes–Bene* [1947] 447–450., 468–469. old.).¹⁷ Szintén az amerikai fővárosban került sor a Népeségtudományi Unió közgyűlésére, amelyen Elekes Dezsőt, *Horváth Róbertet*, *Laky Dezsőt*, Schneller Károlyt és Thirring Lajost az egyéni tagok sorába választották.

Irodalom

- BLENCK, E. [1897]: Ernst Engel. *Bulletin de l'Institut International de Statistique*. Tome 10. No. 2. pp. 135–150. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k61562c/f143.table>
- BOKOR G. [1896]: *A magyar hivatalos statisztika fejlődése és szervezete*. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság. Budapest.
- BOROSTYÁNI N. [1876a]: A nemzetközi Budapest. *Vasárnapi Ujság*. 23. évf. 36. sz. 569–570. old. <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01174/pdf/01174.pdf>
- BOROSTYÁNI N. [1876b]: Statisztikusok és östörténések köreiben. *Vasárnapi Ujság*. 23. évf. 37. sz. 585. old. <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01175/pdf/01175.pdf>
- BRIAN, E. [1990]: Bibliographie des comptes rendus officiels du congrès international de statistique (1853–1878). In: *Annales de Démographie Historique* 1990. pp. 469–479. http://www.persee.fr/doc/adh_0066-2062_1990_num_1990_1_1788
- BROWN, S. [1854]: Report of the proceedings at the Statistical Congress, held at Brussels, 19th to 22nd September, 1853. *The Assurance Magazine, and Journal of the Institute of Actuaries*. Vol. 4. No. 2. pp. 93–107. <http://www.jstor.org/stable/pdf/41134598.pdf>
- BROWN, S. [1858]: Report on the International Statistical Congress, held at Vienna, September, 1857. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 21. No. 1. pp. 1–17. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2338209.pdf>
- BROWN, S. [1864]: Report on the Fifth International Statistical Congress, held at Berlin, Sept. 6th to 12th, 1863. *The Assurance Magazine, and Journal of the Institute of Actuaries*. Vol. 11. No. 4. pp. 195–224. <http://www.jstor.org/stable/pdf/41135021.pdf>
- BROWN, S. [1868]: Report on the Sixth International Statistical Congress, held at Florence, From 29th September to 5th October, 1867. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 31. No. 1. pp. 11–24. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2338882.pdf>
- BROWN, S. [1869]: Report on the Seventh International Statistical Congress, held at The Hague, 6th–11th September, 1869. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 32. No. 4. pp. 391–410. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2338752.pdf>
- BROWN, S. [1872]: Report on the Eighth International Statistical Congress, held at St. Petersburg, 22nd/10th August to 29th/17th, 1872. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 35. No. 4. pp. 431–457. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2338764.pdf>
- BUDAPESTI HÍRLAP [1901a]: Statisztikusok kongresszusa. 21. évf. 269. sz. 6–7. old.

¹⁷ Hazánkban az 1930-as népszámláláshoz használtak először gépeket – akkor, amikor az Egyesült Államokban már negyven éve alkalmazták azokat. Lásd erről ebben a számban: *Rózsa* [2017] 1174. old.

- BUDAPESTI HÍRLAP [1901b]: Statisztikai kongresszus. 21. évf. 274. sz. 9–10. old.
- ELEKES D. – BENE L. [1947]: A Nemzetközi Statisztikai Konferenciák tanulságai. A Nemzetközi Statisztikai Intézet 1947. szeptember 8–16-a között Washingtonban megtartott XXV. ülészaka, az Egyesült Nemzetek statisztikai világkongresszusa és a többi ezekkel kapcsolatos ülések. *Magyar Statisztikai Szemle*. 25. évf. 11–12. sz. 447–469. old.
- FŐVÁROSI LAPOK [1876]: A statisztikai kongresszus. 13. évf. 200. sz. 941. old.
- GERLÓCZY ZS. (szerk.) [1895]: *Jelentés az 1894. szeptember hó 1-től 9-ig Budapesten tartott VIII-ik nemzetközi közegészségi és demográfiai congressusról és annak tudományos munkálatairól*. I. köt. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. Budapest.
- HAMMACK, J. T. [1861]: Report to the Statistical Society on the proceedings of the Fourth Session of the International Statistical Congress, held in London, July, 1860. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 24. No. 1. pp. 1–21. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2338408.pdf>
- JURASCHEK, F. VON [1909]: Karl von Theodor Inama-Sternegg, 1843–1909 [sic!]. *Bulletin de l'Institut International de Statistique*. Tome 18. No. 1. pp. 639–659. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k615809/f654.image>
- KÁRMÁN V. [1969]: A nemzetközi demográfiai kongresszusok megalakulásának 90. évfordulójára. *Demográfia*. 12. évf. 1–2. sz. 177–186. old.
- KELETI K. [1874]: *A mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongresszusokon*. Athenaeum. Budapest.
- KELETI K. [1875]: *Quetelet emlékezete*. Athenaeum. Budapest.
- KELETI K. – HUNFALVY J. [1873]: *Jelentés az 1872. augusztus havában Szent-Pétervárott tartott VIII. nemzetközi statisztikai kongresszus tanácskozmányai- és határozataiból*. Athenaeum. Pest.
- KONKOLY THEGE GY. [1929]: A nemzetközi gazdaságstatisztikai egyezmény és Magyarország gazdaságstatisztikája. *Magyar Statisztikai Szemle*. 7. évf. 9. sz. 1000–1008. old.
- KONKOLY THEGE GY. [1937]: Olasz–magyar kapcsolatok a statisztika terén. *Magyar Statisztikai Szemle*. 15. évf. 4. sz. 251–254. old.
- LEVI, L. [1856]: Resume of the Second Session of the International Statistical Congress held at Paris, September, 1855. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 19. No. 1. pp. 1–11. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2338170.pdf>
- MAGYAR STATISZTIKAI SZEMLE [1938]: A Nemzetközi Statisztikai Intézet csonka XXIV. (prágai) ülészaka. 16. évf. 8. sz. 853–854. old.
- MIKE GY. [1947]: A Központi Statisztikai Hivatal 1945–1946. évi munkássága. *Magyar Statisztikai Szemle*. 25. évf. 1–2. sz. 51–58. old.
- MISCHLER, E. [1892]: *Handbuch der Verwaltungs-Statistik. Erster Band. Allgemeine Grundlagen der Verwaltungs-Statistik*. Cotta. Stuttgart.
- MOUAT, F. J. [1876]: Preliminary Report of the Ninth International Statistical Congress, held at Buda-Pesth, from 1st to 7th September, 1876. *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 39. No. 4. pp. 628–647. <http://www.jstor.org/stable/pdf/2339156.pdf>
- NIXON, J. W. [1960]: *A History of the International Statistical Institute 1885–1960*. International Statistical Institute. Hague. <https://www.isi-web.org/images/publ/J.W.Nixon.pdf>
- PESTI NAPLÓ [1901]: Statisztikusok gyűlése. 52. évf. 269. sz. 2–3. old.
- RÉVFALVI M. [1998]: A magyar statisztikai szolgálat a két világháború között (1918–1944). In: *Dányi D. – Nyitrai F.-né (szerk.): Tanulmányok a magyar statisztikai szolgálat történetéből*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. 97–150. old.

- RÓZSA G. [2017]: A hivatalos magyar népszámlálások és más nagy népesség-összeírások, 1870–2016 – I. rész (1870–1949). *Statisztikai Szemle*. 95. évf. 11–12. sz. 1159–1180. old. <https://doi.org/10.20311/stat2017.11-12.hu1159>
- SCHNELLER K. [1936]: *A berlini Nemzetközi Népeségtudományi Kongresszus*. Ludvig István Könyvnyomdája. Miskolc.
- STEMERDINK, G. J. (ed.) [2003]: *Members of the International Statistical Institute. A Cumulative List for the Period 1885–2002. A publication to celebrate 150 years of international statistical congresses*. ISI. Voorburg. isi.cbs.nl/iamamember/Books/Members_of_the_ISI_1885-2002.pdf
- SZABÓ B. [1942]: A Nemzetközi Statisztikai Intézet ülése Budapesten 40 évvel ezelőtt. *Magyar Statisztikai Szemle*. 20. évf. 1. sz. 43–46. old.
- SZILÁGYI GY. [2012]: A Nemzetközi Statisztikai Intézet (ISI) múltja és jelene. *Statisztikai Szemle*. 90. évf. 7–8. sz. 733–742. old.
- THIRRING L. [1958]: Nemzetközi demográfiai értekezletek, népességi világkongresszusok. *Demográfia*. 1. évf. 2–3. sz. 311–318. old.
- THIRRING L. [1978]: *Visszaemlékezések az egykori statisztikai társaságra és népeségtudományi csoportra*. Kézirat.
- VASÁRNAPI UJSÁG [1876a]: A nemzetközi statisztikai kongresszus. 23. évf. 36. sz. 570–571. old. <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01174/pdf/01174.pdf>
- VASÁRNAPI UJSÁG [1876b]: Visszatekintés a IX. nemzetközi statisztikai kongresszusra. 23. évf. 48. sz. 753–755. old. <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01186/pdf/01186.pdf>

Summary

Since 1867, the very beginning of its history, the Hungarian official statistics has been the part of international statistical life, according to the intentions of *Károly Keleti*, founder and head of the HCSO (Hungarian Central Statistical Office). For 150 years, Hungarian experts have been involved in international scientific discourse, and Hungarian and foreign statisticians have monitored each other's work. Relations were soon established with all major international organizations, furthermore, three Hungarian scientists, including Keleti himself, participated in the establishment of the ISI (International Statistical Institute). The 9th and last International Statistical Congress in 1876 and the 8th ISI Conference in 1901 were held in Budapest. The paper reviews the developments in this field in the first eighty years of existence of the HCSO.